

дийском "was lost" снова. Думается, вряд ли можно признать такую методику надежной.

Обратим особое внимание и на следующее обстоятельство: если первые памятники анатолийских языков восходят к XVII в. до н.э., а распад общеславянского языка (в котором отдельные исследователи также обнаруживают ларингалы) относят к VI в. н.э., то в данном случае, как и во многих других, мы имеем наглядный пример безбрежной абсолютизации идеи ларингалов. Рефлексами ларингалов, как можно видеть, объясняются явления вокализа различных и.е. языков на протяжении более двух тысяч лет, в то время как все другие причины, вызывающие схожие изменения (которые объясняются большинство последующих изменений в отдельных и.е. языках), совсем игнорируются. Более реалистичными представляются взгляды, согласно которым становление вокализма древнейших и.е. языков было связано с действием множества самых разнообразных и разновременных факторов.

И последнее: нет сомнения в том, что реконструкция раннеиндоевропейского языкового состояния, где нельзя обойтись без ларингальной теории, представляется более сложным процессом, чем реконструкция и.е. праязыка периода его распада. При этом объяснение многих явлений при последней реконструкции, как хорошо известно, часто осложняется целым рядом различных исключений. Однако, нередко выглядит так, что реконструкции с ларингалами, когда они традиционно ограничены, являются более простыми, чем конвертация современных валют. Когда же эти реконструкции выходят за свои обычные рамки, то они часто напоминают (используя известное изречение младограмматиков) "мастерскую, где куются душные праформы" (в данном случае – *праформы* праформ), откуда так и хочется выйти на воздух осязаемой действительности. Поэтому, по всей видимости, будущее ларингальной теории не в идеализации, наблюдаемой сейчас, а в дальнейшей ее разработке, которая, на наш взгляд, немислима без данных теоретической и экспериментальной фонетики, а также привлечения данных типологии. Но это уже та задача, которую предстоит решить лингвистике в наступающем третьем тысячелетии.

Юбилейный сборник статей, посвященных столетию со дня рождения Е. Куриловича,

является солидной данью памяти этого замечательного польского лингвиста и представляется образцовым для изданий подобного рода. Представленные в нем работы во многом отражают уровень современной компаративистики и являются стимулом для дальнейших исследований и плодотворных дискуссий в этой области.

Олег Поляков

Akten des VIII. Internationalen Kolloquiums zur lateinischen Linguistik. Proceedings of the Eighth International Colloquium on Latin Linguistics, hrsg. von Alfred Bammesberger, Friedrich Herberlein, Heidelberg, Universitätsverlag C. Winter, 1996, 550.

VIII Tarptautinio lotynų lingvistikos kolokviumo, įvykusio 1995 m. balandžio 24–28 d. Katalikiškajame Eichstätto universitete, medžiaga tematiškai suskirstyta į tokius skyrius: „Etimologija–morfologija–fonologija“, „Sintaksė“, „Semantika“ ir „Kalba ir stilius“. Kolokviumo dalyvių pranešimai skelbiami anglų, vokiečių, prancūzų ir ispanų kalbomis. Šioje recenzijoje apžvelgiami visi straipsniai iš pirmojo ir trečiojo skyrių, nes jų indoeuropietiškas kontekstas platesnis ir teorinė mintis gilesnė. Pirmasis skyrius, o kartu ir tomas pradedamas H. B. Roséno (Jeruzalė) straipsniu „*Unda, fundus, νόμῳ* greta kitų etimologijų ir VII veiksmoždžių esamojo laiko klasė“. Jame mėginama paneigti iš F. de Saussure'o einantį istorinėje lyginamojoje indoeuropiečių kalbotyroje įsigalėjusį supratimą, kad senosios indų kalbos veiksmoždžių esamojo laiko VII ir IX klasė yra sudarytos su infiksu *-ne/-n-*.

1878 m. savo studijoje „Memuaras apie indoeuropiečių kalbų pirminę balsių sistemą“ dvidešimtmetis Ferdinandas de Saussure'as aiškiai, logiškai, gal kiek racionalizuotai pagrindė tezę, kad senosios indų kalbos veiksmoždžių esamojo laiko VII klasė (pvz., *yunákti* „jis kinko, jungia“) ir IX klasė (pvz., *prnāti* „jis pila“) yra ne du pažiūrėti skirtingai sudaryti prezenso kamienai – VII su infiksu, IX su nazaline priesaga, bet iš tikrųjų abi klasės yra tos pačios darybos, būtent: IX klasė su-

daryta taip pat su infiksu, įspraustu į šaknį, besibaigiančią tam tikra išnykusia fonema, kurią F. de Saussure'as pavadino vokaliniu koeficientu ir kurią jo pasekėjai vėliau pažymėjo ženklu *ə* (pvz., *prnāti* < *p_l-ne-ə-ti su *-*e-ə-*, vėliau suaugusiu į *ā*). Su šiuo F. de Saussure'o atradimu, numačiusiu, be to, apofoninį infikso pobūdį (*-*ne-/n-*), liovėsi XIX a. tarp indoeuropeistų vykusioje diskusijoje dėl to, ar ide. prokalbė turėjo tokį veiksmožodžio formų darybos tipą, koks yra infiksacija, kuri buvo išimtinis atvejis vyraujančios ide. kalbų veiksmožodžio esamojo laiko formų priesaginės darybos sistemoje. Svarbu ir tai, kad infiksacijos kaip savarankiškos ir senos formų darybos priemonės neremia tipologiniai duomenys. Nežiūrint to, šita F. de Saussure'o interpretacija istorinėje lyginamojoje indoeuropiečių kalbotyroje dabar yra, galima sakyti, visuotinai priimta.

Beje, indoeuropeistikoje pripažįstama pradinė neinfiksinė formanto *-n-* prigimtis, bet tik E. Benveniste'o šaknies teorijoje. Greta su šaknimi, pvz., **jeu-* ide. prokalbėje gyvavęs ir jos išplėstas variantas **jeu-n-*; abu variantai, be to, gebėję prisijungti vadinamąjį determinatyvą *-*eg-/g-*. Iš tokiu būdu atsiradusių formų **jeug-* ir **jeu-n-ég-* struktūros išlyginimo keliu išriedėję, viena, **jeu-g-* (lie. *jáugti* „rišti prie jungo“) ir, antra, **junég-* (s.i. *yunákti*). Bet ne apie tokį formantą *-n-* kalba H. B. Rosénas: *-n-* ide. prokalbėje buvęs tipiškas esamojo laiko sufiksas, taigi tokios prigimties kaip esamojo laiko priesagos *-jo-*, *-sk-*, *-no-* ir kt. H. B. Rosénas pradeda nuo K. Strunko¹ tyrimo rezultatų, kad normaliojo balsių kaitos laipsnio infiksinės formos, tokios kaip *junekti, s.i. *yunákti*, kurių vienu pamatu buvo rekonstruotas apfoninis infiksas *-ne-/n-*, yra vidinės indoiranėnų kalbų raidos dalykas ir, vadinasi, ide. prokalbės laikų nesiekia. *junekti tipo formų atsiradimas tiesiogiai siejamas su tuo faktu, kad šioje kalbų grupėje kamienu balsių kaita yra išlikusi gyva bent jau atematinių veiksmožodžių pirminiuose kamienuose, plg. s.i. *ás-mi* (lie. *esmi*) : *s-más* (lie. *esame*), *s-ánti* „jie yra“ ir s.i. *yunáj-mi* (lie. *jungiu*) : *yuñj-mas* (lie. *jungiamė*), *yuñj-anti* „jie jungia“. Be to, kirtis formoje *yunájmi* perkeliamas į skiemenį, esantį prieš pat galūnę priklausomai nuo šios galūnės svorio. Kadangi tai indoiranė-

nų kalbų inovacija, tyrinėjimo reikalui, teigia H. B. Rosénas, belieka remtis tik forma *jungti ir tuo labiau, kad s. indų kalboje paliudyta taip pat tematinė forma *yuñjati*, sutampanti su lo. *jungo* ir – pridursime – su lie. *jungia*. Tačiau *jungti nesanti seniausia ide. forma; su priebalsių *-gn-* perstatymu ji esanti išriedėjusi iš pirmykštės, taigi pirminės ide. formos *jug-n-ti su esamojo laiko priesaga *-n-*. Tad H. B. Roséno siekiama įrodyti tezę ir yra ta, kad ide. prokalbė infikso neturėjo, tebuvo nazalinis esamojo laiko formų darybos formantas. Tik ten, kur, pridėjus priesagą *-n-*, susidarydavo įmanomos ištarti priebalsių grupės, *-n-* išlikęs kaip prezenso formantas, pvz., gr. ζεύγνυμι „kinkau, jungiu“, δάκνω „kandu“ su priebalsių grupėmis *gn*, *kn*. Visur kitur jau atskirose kalbose ar kalbų grupėse, kur esama fonologinė taksonominė sistema to reikalavo, nazalinę priesagą pridėjus susidariusios priebalsių grupės su nosiniais sonantais (*n*, *m*) iš dalies asimiliuojamos, iš dalies jų sudedamosios dalys susikeičia vietomis arba atsitinka ir viena, ir kita. O s. indų kalboje infiksiniai veiksmožodžiai, be to, buvo kaitomi atematiškai, ir tai lėmė neištariamų priebalsių grupių atsiradimą (pvz., *gnm*, *jnm*) bei jų eliminavimą metatezės būdu. Dėl to *yugnti (3 p. sing. praes. forma su priesaga *-n-*) išvirsta *yungti, plg. plur. *yuñjmañ*. Taip atsiranda pažiūrėti nazaliniai infiksai, bet jie yra ne morfologijos, o fonologijos dalykas.

S. indų kalbos veiksmožodžių esamojo laiko IX klasės kamienas, H. B. Roséno nuomone, susidaręs taip: tiek s. i. *prnāti* „jis pila“, tiek *purná-* „pilnas“ kamienas buvęs **plHn-*, kur priesaga *-n-* pridėta prie šaknies, besibaigiančios laringalu (*H*), kitaip tariant, nosinio priebalsio ir laringalo seka yra ta pati abiem atvejais – ir veiksmožodžio, ir būdvardžio. Ide. **plHno-* dėsningai davęs s.i. *purná-* (< **prHna-*), lie. *pilnas*, o *plHn-ti pasikeičias į *prnāti* su *-nā-* per tarpinę stadiją *plnH-ti su nosinio priebalsio ir laringalo metateze, nes laringalas yra realizuojamas balsio ilgumu dėl suprasegmentinės fonetinės ypatybės pailginti garsų grupę (*-*lnH-*). Vadinasi, tai, kad F. de Saussure'o teorijos prasme VII ir IX prezenso klasė yra vienodos darybos, reikią suprasti taip, kad abiem atvejais nazalinė morfema yra priesaga, kuri mažumą atvejų (t.y. kai šaknis baigėsi laringalu) išlaikiusi savo poziciją nepakeistą, bet daugeliu atvejų (t.y. kai šaknis baigėsi sprogstamuoju priebalsiu) nazalinė morfema per metatezę arba umliautą buvusi įtraukta į šaknį ir gavusi infikso pavidalą.

¹ K. Strunk, Neue Gesichtspunkte zu Genesis und Struktur von Nasalpräsentien nach Art der ai. 7. Klasse, – KZ LXXXIII, 1970, 216–226.

H. B. Rosénas patvirtinimo savo hipotezei ieško tokiose ide. kalbose kaip, pvz., graikų, kur infikso kaip tokio nėra, yra tik prezenso kamienai su nazaliniu sufiksiniu elementu kaip jau minėti ζεύγνυμι ir δάκνω. Kaip sakyta, priebalsių grupės *gn, kn* žodžio viduryje graikų kalboje buvo galimos. Infiksas (pvz., λαμβάνω „imti“) graikų kalboje pasirodo kaip į umliautą panašaus suprasedgmentinio nazalumo reiškinių rezultatas, t. y. *λαβνω > *λαμβνω > λαμβάνω. Dėl šio reiškinių bus atsiradęs ir όμπνη „maistas“ greta s. i. *apna-* „turėjimas“, taigi su raida [opn] > [onpn] > [ompn] ir toliau [omp] (plg. variantą όμπη) graikų kalboje. Taip atsitiko todėl, kad priebalsių grupės βν, βμ, πμ, πν žodžio viduryje graikų kalboje nebuvo galimos. S. indų kalboje žodžio viduryje, atrodo, nebuvo galimos grupės *dn, jn*, plg. *annam* „kas valgoma, maistas“, *ad-* „ėsti, valgyti“ vadinį; *bhugna-* [bhuṅna-] „išlenktas“ iš šaknies *bhuj-* „lenkti“. Lotynų kalboje žodžio vidurio priebalsių grupės su nosiniais *n* ir *m* šalinamos tokiu būdu, kad nazalumas išplečiamas visai grupei ir tampa suprasedgmentiniu prozodiniu požymiu. Tai aiškiai matyti iš tokių įrašų formų kaip *dingnissime, singnifer, ingnis* arba iš toponimo *Samnium* < *Sabnium. Šiame kontekste aiškėja ir tai, kodėl lotynų kalboje neišsilaiškė esamojo laiko kamienas *-nu-*: *stig-nu-ō per tarpinę stadiją *stingnu-ō virto *-stingō*.

Paties fonetinio pakitimo *-dn-* > *-nd-* konstatavimas nėra naujas. Lotynų kalboje jis pastebėtas seniai, ir juo remiantis, pvz., lo. *unda* „banga, vilnis“ kildinama iš *udnā, plg. s. i. *udan*, gen. sing. *udnah.*; lo. *fundus* „dugnas, pamatas“ – per stadiją **bhundno-* iš **bhudhno-*², plg. vok. *Boden*, gr. πυθμήν. Nuo šių žodžių etimologiškai neskirtinas lie. *budumas*. Lo. *mundus* „švarus“ < *mudnos skiriamas šakniai **mū-* „plauti, mazgoti“ (s. sl. *myti*)³. Iš šios rūšies žodžių H. B. Rosénas dar randa lo. *gremium* „sterblė, skreitas“, kurį jis veda iš **g^hrebhnjom* ir etimologiškai sieja su gr. βρεχφοσ „vaisius, gemalas iščiose“. Su balsių kaita ir pailgintuoju šaknies vokalizmu čia galėtų priklausyti ir mūsų *gróbas* „(tiesioji) žarna“, plur. „viduriai“.

H. B. Roséno hipotezė, į dienos šviesą iškėlusį XIX a. indoeuropeistų pažiūras ir prioritetus,

² M. Leumann, Lateinische Laut- und Formenlehre, I, München, 1963, 155.

³ J. Puhvel, Analecta Indoeuropaea, Innsbruck, 1981, 339.

gerai derinasi su tipologijos duomenimis, iš dalies ir su ide. kalbų medžiaga. Infikso, esamojo laiko darybos formanto, kaip ir neturi graikų kalba, germanų kalbos, taip pat slavų kalbos, kuriose težinomos keturios infiksinės formos (*sedō, legō, -reštō* ir *bōdō*) ir kurių – kaip ir baltų kalbų – duomenimis, deja, nesiremia H. B. Rosénas. Baltų kalbose infiksacija yra viena iš pagrindinių esamojo laiko darybos formacijų. Baltų ir slavų kalbų santykis šiuo atžvilgiu yra panašus į lotynų ir graikų kalbų santykį: ten, kur baltų kalbos ir lotynų kalba turi infiksą, slavų kalbose ir graikų kalboje yra nazalinė priesaga. Tad beveik tikra, kad istorijos eigoje būta išlyginimo, unifikacijos, apibendrinimo. Bet paaiškinti infikso ekspansiją baltų ir lotynų kalbose vien fonologinėmis priežastimis (suprasedgmentine nazalizacija, metateze ir pan.) nėra lengva.

Ir vis dėlto yra šiokių tokių duomenų, rodančių, kad intarpinės baltų kalbų formos seniau galėjo turėti nazalinį sufiksą. Kad paaiškintų la. (*at-*)*ruonu* „(at)randu“ ir *brienu*, dial. *briednu* „brendu“, J. Endzelynas buvo priverstas rekonstruoti atitinkamai *randnuo ir *brendnuo, taigi formas ir su intarpu, ir esamojo laiko priesaga *-n-*; be to, formą *brendnuo laikė kontaminuotą iš *bre-n-duo ir **brid-n-uo*⁴. Slavų kalbose šiame veiksmožodyje yra laukiama nazalinė priesaga: s. č. *břednouti*, slov. dial. *brdnut'*, le. *brnác* „bristi“ (< sl. *brėdnōti). Užuo teigus kontaminaciją, gal vertėtų formą *bred-n-a laikyti pirmine ir iš jos vesti rytinių baltų *brenda per tarpinę formą *brendna su *-ndn-*, atsiradusiu dėl suprasedgmentinės nazalizacijos reiškinių. Pripažįstant pirminę formą buvus **rad-n-*, gal reikėtų aiškinti taip pat lie. *rañda* ir la. *ruodu* < **randn-*. Tad H. B. Roséno suformuluoto fonologinio suprasedgmentinės prozodinės nazalizacijos principo, tyrinėjant baltų kalbas, nereikėtų ignoruoti. Kaip matyti, juo galima paaiškinti kai kuriuos tamsos apgaubtus baltų kalbų reiškinius. Tokios yra ir gen. sing. formos J. Bretkūno *ungnies* 1x bei S. Daukanto *ungnės*. J. Bretkūno forma remiantis, ugnies žodį baltų prokalbei norima rekonstruoti *ṅgnis, o tai, suprantama, labai rizikinga, nors šios formos gali ir nebūti korektūros klaidos. Jos galėjo atsirasti *ad hoc* iš *ugnis*, nosinį elementą kaip suprasedgmentinį požymį

⁴ J. Endzelīns, Latviešu valodas gramatika, Rīga, 1951, 750.

išplėtus garsų atkarpaig: [gn] > [ɲn] > [ngn]. Nazalumo fonetinio požymio išplėtimas, jo perkėlimas šalia esantiems garsams lietuvių kalbos tarmėse yra gerai paliudytas dalykas, plg., pvz., žemaičių tarmių *kninga* ≈ *knyga*, *nintys* ≈ *nytys*, *ninkštis* ≈ *nykštis*, *žnimplės* ≈ *žnyplės*. Tokį fonetinį reiškinį buvus taip pat prūsų kalboje rodytų *wumpnis* „ubas, duonkepė krosnis“, *umnode* „ubladė, trobesys, kur yra duonkepė krosnis“. Jų kamienas yra **upn*⁵, heteroklitiniu santykiu *-n/-r-* susijęs su het. *huppar-* „puodas, katilas, indas“⁶, šaknies galo *-p-*, be to, patvirtina etimologiniai atitikmenys lietuvių kalbos tarmėse: *ūpa-šlaitė*, *upa-šlaitė*, *ūpa-šlaitė* „krosniadangtė“ Linkmenys, Mielagėnai, Reškutėnai, Strūnaitis, Švenčionėliai. Į Elbingo žodynėlyje paliudytą jų pavidalą, reikia manyti, tegalėjo atvesti fonetinė raida [pn] > [npn] > [mpn] > [mn]⁷.

Kalbant apie galimą suprasedgmentinės prozodinės nazalizacijos principą baltų kalbose, verta prisiminti ir tą faktą, kad nagrinėjamo tipo veiksmazodžio formos su priesaga *-n-* slavų kalbose yra išgyvenusios antrinę nazalizaciją, plg. jau minėtą **br̥dnoti*. Iš *dvignoven̄* tipo dalyvių sprendžiama, kad, pvz., formos **br̥dnoti*, *dvignoti slavų prokalbėje turėjo formantą *-nu-* (< **-nou-*) ir pradžioje atrodė **br̥dnuti*, *dvignuti. Vėliau nazalinis požymis iš priebalsio *n*, matyt, perkeltas ir į šalia esantį balsį *u* (*-nu-* > *-nɔ-*)⁸. Antra vertus, formos *brenda*, *raŋda*, la. *briedu*, *ruodu* iš spėjamų pirminių **bred-n-*, **rad-n-* galėjo išriedėti ir dėl prie-

balsių grupės *-dn-* metatezės (> *-nd-*). Mat baltų kalbose esama ryškaus polinkio priebalsį *d* prieš nosinius *n* ir *m* šalinti⁹. Bet to negalėjo atsitikti infiksiniuose formose, nes priebalsiui *d* iškristi neleido būtojo laiko formos (*br̥do*, *r̥do*, la. *br̥idu*, *radu*). Vienintelis kelias eliminuoti fonotaktiškai neleistiną priebalsių grupę *dn* galėjo būti metatezė.

J.-L. García-Ramónas (Kölnas) ide. duomenų kontekste nagrinėja lo. *avēre* „labai norėti, trokšti“ ir (*ad*)*juvāre* „padėti, pagelbėti, palaikyti, (pa)remti“. *Ultimae laryngalis* buvęs *h₁*, tai esą matyti iš *avēre* su jo *ē*. Vienintelis būdas paaiškinti *avēre* esąs kildinti iš **ou̯ere* ir toliau iš ide. intensyvo **h₁ouh₁-éjole-*, o (*ad*)*juvāre* atspindįs reduplikacinę prolytę **h₂i-h₂u̯h₁-ole-*. Greta jų egzistavęs šakninis tematinis prezensas **h₂eu̯h₁-ole-*, išsaugotas s. i. *ávati* „jis džiaugiasi, trokšta, skatina, saugo, gaidina“. Istoriografinė prasme galima čia prisiminti J. Endzelyno mėginimą šiai žodžių šeimai skirti „Knygos Nobažnystės“ *austis* „gaivintis“, *at-ausimas* „atgaivinimas“¹⁰, kurie vis dėlto, atrodo, skaitytini *auš-* ir neskirtini nuo *áušti* (*-ta*) „vesti, darytis šaltesniam“, semantiškai plg. *at-áušti* „po sušilimo prasivėdinti ir pailsėti“, *áušinti* „(refl.) gaivintis vėsoma, ilsėtis nuo karščio“ LKŽ I 511, 513¹¹.

Straipsnyje „Vyriškosios giminės *a*-kameniai daiktavardžiai ir veiksmazodžių *occupāre* tipas“ A. Bammesbergeris (Eichstättas) aiškina, kaip atsirado lotynų kalbos vyriškosios giminės *a*-kameniai daiktavardžiai *advena* „ateivis, svetimšalis; keleivis“, *incola* „naujakurys“, *agricola* „žemdirbys“, pasiremdamas F. de Saussure'o teze, kad jų galūnė *-a* yra kilme susijusi su *set* -šaknų baigmens *-ə* (= *H*). Kaip žinoma, ši F. de Saussure'o tezė nerado pritarimo tikriausiai dėl to, jog yra *a* kamieno masc. daiktavardžių, kurie padaryti iš *ani̯* -šaknų (taigi nelaringalinių). Šį prieštaravimą A. Bammesbergeris pašalina logiška prielaida, kad *set* -šaknų veiksmazodžiai galėjo duoti pradžią vienam kitam nagrinėjamojo tipo daiktavardžiui, o vėliau pradinis modelis galėjęs tapti produktyvus.

⁵ В. В. Иванов, Проблема происхождения и в начальном слоге в балтийском в свете этимологических данных, – Балто-славянские этноязыковые контакты, Москва, 1980, 77–80.

⁶ В. Čор, Indogermanica minora, I, Ljubljana, 1971, 50 (išn. 26).

⁷ Turint galvoje galimą prozodinės nazalizacijos reiškinį prūsų kalboje, netikėtai ir faktine medžiaga vargiai pagrindžiamas atrodo teiginys, kad prūsų kalboje buvusios nazalinės balsinės fonemos: A. Girdenis, A. Rosinas, Some remarks on the vocalism and morphology of Old Prussian, – General Linguistics, XVII 1, 1977, 1–7.

⁸ J. Endzelīns, Darbu izlase, II, Rīga, 1974, 466–468; Chr. S. Stang, Das slavische und baltische Verbum, Oslo, 1942, 56–57; A. Vaillant, Grammaire comparée des langues slaves, III, Le verbe, Paris, 1966, 229–230.

⁹ K. Būga, Rinktiniai raštai, II, Vilnius, 1959, 555; J. Endzelynas, Baltų kalbų garsai ir formos, Vilnius, 1957, 48; J. Endzelīns, Latviešu valodas gramatika, 226–227.

¹⁰ J. Endzelīns, KZ XLIV 1–2, 1911, 63–64 (= J. Endzelīns, Darbu izlase, II, Rīga, 1974, 396).

¹¹ ME I 149 s.v. *atausēt*; Fraenkel LEW 27. Plg. Būga RR II 699, 724.

Pvz., pagal *indigena* „čiabuvis, vietinis gyventojas“ galėjo atsirasti *advena, incola, agricola* ir pan. Be to, A. Bammesbergeris pastebėjo vieną svarbų dalyką, būtent darybos ryšį tarp *a* kamieno masc. daiktavardžių ir *ā* kamieno veiksmožodžių, ir šią aplinkybę reikia laikyti svariu argumentu F. de Saussure'o aiškinimui. Iš *set* -šaknų baigmens *-ə- (*H*) yra išaugęs ir šių veiksmožodžių formantas -ā-. A. Bammesbergeris mano, kad *a* kamieno masc. daiktavardžių darybos pamatas buvęs iš laringalinių šaknų kilę šakniažodžiai (*Wurzelnomina*), pvz., *indigena* turįs -*gena*, išriedėjusį iš **g'ena*-: nom. sing. **g'enh₁-s*, voc. **g'enh₁*, acc. **g'enh₁-m*. Bet ir *ā* kamieno veiksmožodžių darybą lygiai tokiu būdu galima paaiškinti, pvz., *carnivorus* „mėsėdis“ savo -*vorus* galįs turėti iš šakniažodžio **g^uerā-*, iš kurio galima vesti ir *vorāre* „ryti, ėsti“: prolytės **g^uerā-yo-* seka *-ə-yo- virto **a-yo-*, kuri, iškritus intervokaliniam -y-, buvo kontrahuota. Taip atsiradęs -ā- ilgainiui tapo produktyviu denominatyvinių veiksmožodžių formantu.

A. Christolis (Rouenas) ide. duomenų kontekste nagrinėja lotynų kalbos priebalsinio *s* kamieno vardažodžių struktūros ypatybes. Iš senųjų ide. kalbų, išlaikiusių mobilųjį kirtį, visų pirma s. indų ir graikų, matyti, kad *s* kamieno vardažodžiams buvo būdinga tokia darybos opozicija: *nomen* su šaknies kirčiu/*adjectivum* su priesagos kirčiu, schemiškai *TÉR-es-/TeR-és-*, pvz., s. i. *yášas-* „garbė“ : *yašás-* „garbingas“, *távas-* „jėga, galia“ : *tavás-* „galingas“. Tai yra, kai kamienai sutampa, kirčio vieta atlieka žodžių darybos priemonės funkciją. *TÉR-es-* tipo daiktavardžių vokalizmą *o* (normaliojo laipsnio vokalizmo *e* atbalsį, *Abtönung*) turi nom.-acc. sing. forma graikų, lotynų ir slavų kalbose (s. sl. *nebo, nebese*). Kitų, šalutinių linksnių kamiengalis -*es-* veikia turįs ne senąjį normalųjį balsių kaitos laipsnį *e*, bet nulinį laipsnį su „atramos“ balsiu (*voyelle d'appui*), t. y. *-*os-*, sutapatintą su balsiu *e* kaip *TeT-* tipo šaknyse (lie. *kēpa, vēda*). Lotynų kalba šiuo atžvigiū skiriasi nuo kitų ide. kalbų – kamienas -*s-* čia yra iš esmės daiktavardžių, ir *vetus, -eris* „senas“ yra vienut vienas būdvardis su -*es-*. Iš jo galima spręsti, kad lotynų kalba taip pat paveldėjo *TeR-és-* tipo būdvardžių, tačiau jie buvo pakeisti būdvardžių su priesaga -*ustus*, t. y. prie -*us* pridėjus formantą -*to-*, tą patį, su kuriuo daromi būdvardžiai iš daiktavardžių, pvz., lo. *barbātus* – iš *barba*, lie. *barzdótas* – iš *barzdà*. Šis pridėjimas taip aiškinamas: kirčiui lotynų kalboje netekus fonologinės funkcijos, vadinasi, ta-

pus priklausomu nuo grynai fonetinių veiksmų, iškilo būdvardžių recharakterizacijos reikalas, dėl kurio ir buvęs pavartotas formantas -*to-*. Tačiau jis buvo dedamas ne prie kamieno (-*es-*), bet prie nom. sing. formos (-*os-*), todėl tokia netikėta ir buvo priesaga -*ustus* vietoj laukiamosios -*estus* (*honestus* „garbingas, gerbiamas“, *modestus* „nuosai-kus, saikingas, santūrus, kuklus“, *scelestus* „nusi-kalstamas, nuodėmingas, nedoras“).

Lo. *vetus* „senas“ priklauso pagrindiniam žodyniniam fondui ir seniai siejamas su gr. (Ϝ)έτος „metai“. Lo. *vetus, -eris* fleksijos atsiradimą aiškina dvi hipotezės. Kadangi kamienas **uetus-*, kurį rodo s. sl. *vetŕchŕ* ir lie. *vėtušas*, lotynų kalboje buvo izoliuotas, **uetus-* buvo pervestas į produktyvesnį tipą, – iš čia atsirado jo inovacinė fleksija -*us, -eris*. Naujuoju R. S. P. Beekeso aiškinimu, pradžioje egzistavusi apofoninė paradigma nom. sing. *uet-us, acc. **ut-ues-m-*, gen. *ut-us-es. A. Christolis su tuo nesutinka, nes, viena, *vetus, -eris* fleksija, taip aiškinant, vis tiek inovacinė ir, antra, negalima atsisakyti tradicinio siejimo su gr. (Ϝ)έτος „metai“. Todėl išeities tašku reikia imti kamieną adj. **uet-és-*, atsimenant, kad *-*es-* – tai *-*os-*, plg. s. ind. *vatsá-* „veršis“, tematinį darinį iš išnykusio **vatas-* „metai“, galimas daiktas, užkonservavusį **uet^os-*. Ar nebus šis redukuotasis „atramos“ balsis reflektuotas balsiu *u* žodžiuose s. sl. *vetŕchŕ* ir lie. *vėtušas*? Baltų kalbų istorijos požiūriu tai visai galima¹² ir, atrodo, ne tik žodžio pradžioje, pvz., dial. *mūzgas* greta *māzgas*, labai galimas daiktas, atspindi pirminę lytį **m^ozg-*.

J. J. Garcia González (Oviedo) straipsnyje „Priešdėlių asimiliacija lotyniškuose įrašuose“ apžvelgia priešdėlių *ad-, ab-, ob-, sub-, circum-, com-, in-, ex-, dis-, trans-, per-, inter-* galo priebalsių ir pagrindinio žodžio pradžios priebalsių asimiliaciją (pvz., *perlegere* „perskaityti“ > *pellegere*) lotyniškuose įrašuose. Analizės rezultatus su statistikos duomenimis skaitytojas randa akivaizdžiai išdėstytus lentelėse. A. Bartonėko (Brno) straipsnis „Lotynų kalbos vokalizmo sistema“ skirtas lotynų kalbos vokalizmo sistemos raidai per 12 šimtmečių – nuo VII a. pr. Kr., kada pasirodė

¹² Chr. S. Stang, *Vergleichende Grammatik der baltischen Sprachen*, 35; B. B. Иванов, Проблема происхождения *u* в начальном слове в балтийском в свете этимологических данных, – Балто-славянские этноязыковые контакты, Москва, 1980, 77–90.

pirmieji įrašai lotynų kalba, ligi antikos pabaigos V a. po Kr. Lotynų kalbos vokalizmo sistemą (trumpieji balsiai *i, u, e, o, a*, ilgieji balsiai *ī, ū, ē, ō, ā*, diftongai *ei, oi, ai, eu, ou, au*) taip pakeitė, kad vėlyvučiu, poklasikiniu periodu joje liko *i, e, ē, a, o, u*, keletas pagrindinių raidos tendencijų, būtent: laipsniškas žodžio pradžios kirčio įsitvirtinimas, su tuo susijęs žodžio vidurio balsių susilpnėjimas (pvz., plg. *attangō > attingō* „(pa)liesiti“), diftongų monoftongizacija, ilgujų balsių artikuliacijos siaurėjimas bei trumpųjų balsių artikuliacijos plėtėjimas, iš čia kylantis balsių ilgumo-trumpumo koreliacijos pašalinimas.

Pirmajame skyriuje „Etimologija–morfologija–fonologija“ randame taip pat teorinio pobūdžio straipsnių. F. W. Schwinkas (Eichstättas) straipsnyje „Lotynų perfektas ir rekonstrukcijos metodologija“ svarsto rekonstrukcijos klausimus, siedamas su tipologijos principais, nustato kriterijus, pagal kuriuos rekonstruotos struktūros gali būti laikomos realiomis. Jo nuomone, rekonstrukcijų vertinimo kriterijai yra tokie: formalusis patikimumas, semantinis patikimumas ir sisteminis patikimumas. Nors semantinis ir sisteminis patikimumas yra vienodai svarbus, bet jie esą mažėjančia svarba tiesiogiai proporcingi formaliojo patikimumo laipsniui. Daugiausia klaidų tiriant ide. kalbų priešistorinius etapus atsiranda tada, kai kokia nors sistema paskelbiama archaiška vien dėl to, kad bendrą tipologinę sistemą turi ide. dialektai. Pvz., germanų bei hetitų, – pridursime, ir baltų – kalbos turi tipologiškai gana paprastą veiksmožodžio sistemą, bet rekonstrukcijai tai yra beprasmis dalykas, jeigu negalima įrodyti, kad formalieji dviejų ar trijų kalbinių sistemų elementai giminingi, taigi kilę iš vieno prototipo. Kitaip tipologinis dviejų ar trijų kalbų panašumas yra arba atsitiktinis, pirminės sistemos, kuri tipologiškai buvo nestabili ir todėl jos pakitimas buvo iš anksto užprogramuotas, paralelinės raidos rezultatas, arba tas panašumas galėjo atsirasti iš kalbų kontaktų situacijos. Teorinio metodologinio pobūdžio samprotavimus F. W. Schwinkas iliustruoja pavyzdžiais iš lotynų kalbos veiksmožodžio perfekto tyrinėjimo istorijos, su kuria autorius yra labai gerai susipažinęs, ir jo cituojamos literatūros sąrašą sudaro 42 pozicijos.

Ch. Touratieras (Aix-en-Provence'as) straipsnyje „Minimalieji lingvistinio aprašymo vienetai“ svarsto lingvistinio aprašymo minimaliųjų vienetų problemą. Prie žodžio ir morfemos, dvie-

jų pagrindinių lingvistikos vienetų, siūlo pridėti trečią, kurį jis vadina morfologiniu vienetu (unité morphologique). Tai du ar keli morfologiniai segmentai, turintys papildomą distribuciją, pvz., /ā/ formoje *eras* „tu buvai“ šalia *eris* „tu būsi“, /bā/ formoje *amabas* „tu mylėjai“ greta *amas* „tu myli“, /ēbā/ formoje *audiebas* „tu girdėjai“ šalia *audis* „tu girdi“ nėra trys atskiros morfemos, kaip mano kai kurie tyrinėtojai, todėl, kad morfema yra minimalus signifikatinis vienetas, o čia išskirti trys būtojo laiko formų darybos elementai neturi savo atskiros reikšmės. Lygiai taip pat ir, pvz., pranc. *pomme de terre* „bulvė“, nors ir sudėtas iš kelių morfologinių atkarpu, segmentų, morfemiškai nėra skaidomas ir yra vienos morfemos signifikantas-reiškėjas. Tolygiu būdu ir anglų kalbos žodyje *perceive* „suprasti“ negalima skirti morfemų *per-* ir *-ceive*, nes čia yra tik viena morfema, minimalus kalbos ženklas, susidedantis iš signanto-reiškėjo /pəsi:v/ ir signato-reiškės „suprasti“. Signantą-reiškėją sudaro ne dvi morfemos, bet du morfologiniai segmentai, atkarpos, kadangi atkarpai *per-* negalima nustatyti reikšmės, kuri būtų bendra *perceive*, *persist* „užsispirti“, *perjure* „melagingai prisiekti, liudyti“, o segmentas *-ceive* neturi signato, kuris apimtų taip pat žodžių *perceive*, *receive* „gauti“, *deceive* „apgauti“, *conceive* „pastoti, tapti nėščiai“ atkarpą *-ceive*. Iš čia matyti morfologinio vieneto ir morfologinio segmento, atkarpos sąvokų svarba kalbos mokslui, – baigia savo dėstymą CH. Touratieras.

„Semantikos“ skyriuje pirmuoju eina B. García-Hernándezo (Madridas) straipsnis „Lo. *tueor*. Nuo struktūrinės analizės ligi istorinio tyrimo“, kuriame autorius, kaip jau iš pavadinimo matyti, visapusiškai išnagrinėjo veiksmožodžio *tueor*, *-ēris*, *tuitus* (*tūtus*) *sum*, *tuēri* „žiūrėti, žvelgti; stebėti, sekti; rūpintis, saugoti; ginti; prižiūrėti; išlaikyti, maitinti“ ir jo priešdėlinių formų *contueor* „atidžiai žiūrėti, apžiūr(in)ėti, apžvelgti“, *intueor* „įdėmiai žiūrėti, įsižiūrėti, įsistebėti; atidžiai apžiūrėti; žiūrėti su nuostaba“, *obtueor* „(pa)žiūrėti, (pa)žvelgti; pastebėti“ vartojimą, morfologiją, istoriją ir etimologiją. Pirmine šio veiksmožodžio reikšme vis dėlto yra laikoma „ginti, saugoti“, būdinga taip pat part. perf. *tūtus* „apsaugotas, saugus; patikimas, tikras; aprūpintas“ bei jo vediniams *tūto*, *-āre* „saugoti, ginti“, *tūtum* „saugumas“, *tūtor*, *-ōris* „gynėjas, saugotojas, sargas“ ir kt. Reikšmės „žiūrėti, žvelgti“ atsiradimą iš „ginti, saugoti“ parodo tokiais pavyzdžiais kaip lo. *servo*, *-āre*

„saugoti, prižiūrėti“ : *observo*, *-āre* „stebėti, sek-
ti, žiūrėti; saugoti“; pranc. *garder* „saugoti, pri-
žiūrėti; apsaugoti; (iš)laikyti, (iš)saugoti“ : *regar-
der* „žiūrėti, žvelgti“; vok. *behalten* „palikti, išlai-
kyti“ (dar plg. *Behälter* „saugykla“) : ang. *behold*
„(pa)matyti, pastebėti; žiūrėti“. Iš keleto šio veiks-
mažodžio kilmės aiškinimų pasirenka A. Meille-
t'o ir A. Ernout'o etimologiją, pagal kurią jis yra
bendrašaknis su s. ind. *tavīti* „jis yra stiprus, turi
galios“, *tavās-* „stiprus, tvirtas“ ir kt.¹³ Modifi-
kuotos šaknies **(s)teuH-/*(s)tuH-* „pusti, brink-
ti, tukti; būti stipriam“, kur priklausęs ne tik lo.
taurus, bet ir vok. *Stier* „bulius, jautis“, kauzaty-
vas **(s)touH-éye-ti* (plg. s. ind. *taváyati*) > lo. **tu-
et* „jis yra pajėgus saugoti“ sudaręs veiklo-dia-
tezės opoziciją su *tuē-tur* < **tu-eh₁-*, tokią pat
kaip *pascit (taurum)* „jis gano (jautį)“ : (*taurus*)
pascitur „(jautis) ganosi“.

Šia proga negalima neatkreipti dėmesio į tai,
kad šiems lotynų ir s. indų kalbų veiksmažodžiams,
iš vienos pusės, reikšme artimi yra lie. *stavóti (-ója)*
(ir *stāvoti*) „išverti; turėti jėgų, pajėgti...“,
už-stavóti „ginti, užstoti“ LKŽ XIII 726, *tavalióti*
(-iója) (ir *tavalioti, távalioti*) „pajėgti valdyti, pa-
judinti...“, *pa-tavalióti* „įstengti pakiloti; pajėgti pa-
judėti, pasivaldyti“, *tavaliuoti (-iuoja)* „(refl.) įsteng-
ti pajudėti, valdytis...“. Nuo pastarojo, matyt,
neskirtinas J. Lasickio paliudytas *Tawals* „Deus,
auctor facultatum, gerų paslaugų teikėjas“¹⁴, kurį
L. Ivinskis suprato buvus „stiprybę teikiančią die-
vaitį“ („darytojas stiprybės“, Metskaitlius 1864,

¹³ A. Ernout, A. Meillet, Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots, Quatrième édition, Paris, 1959, 706.

¹⁴ Kitaip šią mitinę būtybę suvokia A. Greimas, *Tawals – Deus auctor facultatum*, – Baltistica, XI (2), 1975, 181–184. *Tawals* tapatinimas su *tabala* „šventas blukio vakaras“, *tābalas* „vakarėlis, pasilinksminimas; toks šokis ar žaidimas“ bei *tabalai* „mušamasis liaudies muzikos instrumentas iš pakabintų lentelių“ yra abejotinas dėl jų skirtingų funkcijų: *Tawals* yra veikėjo pavadinimas, pastarieji daiktavardžiai yra atitinkamai švenčių, veiksmo ar veiksmo vietos bei instrumento pavadinimai. Be to, A. Greimas remiasi abejotinos vertės tekstu [„Tabalai, tabalai, visi garbin tave“], kurio negalima imti kaip pagrindą išvadai, „kad Tabalas šiame tekste yra personažas, į kurį kreipiamasi, kuris, kad ir juokais, garbinamas“, – Op. cit., 183. Veikėjai čia iš tikrųjų yra blukvilki ai.

p. 9). Šie daugiausia žemaičių tarmių vartojami veiksmažodžiai dabar, suprantama, priklauso eks-presyviajai leksikai, bet jų pamatas, matyt, buvo vardažodis **(s)tou-ol-* (plg. minėta *tavalas*, taip pat *távalis* „kas nevikrus, lėtai dirba“) su ide. šaknimi **(s)touH-* greta jos varianto **(s)teuH-* > **(s)tēu-*, kurį galbūt randame išlaikytą la. II *tēvs* „jėga, galia (die Kraft)“ ME IV 178. Iš antros pusės, nėra negalimas lotynų kalbos veiksmažodžių, turinčių reikšmę „žiūrėti, žvelgti“, istorinis ryšys su lie. *stavarúoti (-úoja, -ávo)* „raibti, tavaruoti“ LKŽ XIII 725, *tavariúoti (-úoja, -ávo)* (ir *tavaruoti*) „darytis marga (akyse), mirguliuoti, raibuliuoti; neaiškiai rodytis, šmėkščioti; judant virpant mirgėti, ribuliuoti...“ LKŽ XV 1040 Beje, lo. *tuēri* „žiūrėti, žvelgti“ su la. *taujs* „mirgantis, mirguliuojantis, tviskantis“ sulygintas dar J. Endzelyno¹⁵, ir tai padaryta visai su pagrindu, nes reikšmės „žiūrėti, žvelgti; matyti“ ir „šviesti, spindėti, žerėti, mirgėti“ yra giminingos¹⁶. Tokiu atveju šie baltų kalbų žodžiai ir lo. *tueor, -ēris, tuitus (tūtus) sum, tuēri* „žiūrėti, žvelgti; stebėti, sekti; rūpintis, saugoti; ginti; prižiūrėti; išlaikyti, maitinti“ sudarytų atskirą šaknį **(s)teu(H)-* „mirgėti, raibuliuoti; (neaiškiai) rodytis; žiūrėti, žvelgti“, kurios natūrali semantinė raida vedė į reikšmės „prižiūrėti, saugoti, ginti“ atsiradimą, plg. vok. *wahren* „saugoti, žiūrėti“. Žodžiu, šiuos įdomius dalykus reikėtų dar išsamiau patyrinėti.

G. Haverlingas (Gothenburgas) nagrinėja esamojo laiko priesagos *-sco* veiksmažodžio *nosco -ere* „pažinti, iširti; (at)pažinti; suprasti, mokėti, išmanyti“ bei jo priešdėlėtųjų formų *agnosco* „(at)pažinti; suprasti, suvokti, pastebėti“, *cognosco* „susipažinti; pažinti, suvokti; atpažinti“ ir *recognosco* „atpažinti; prisiminti; apžiūrėti, inspektuoti; peržiūrėti“ semantinį skirtumą ankstyvojoje ir klasikinėje lotynų kalboje. Pagrindinė *-sco* kamieno veiksmažodžių funkcija yra *non-terminative*, t. y. jie reiškia tęstinį, progresuojantį veiksmą, o jų priešdėliniai variantai – baigtinį, terminatyvinį veiksmą. A. M. Orlandini (Lyonas) tiria veiksmažodį *videor, -ēri* „būti matomam; aiškiai rodytis, pasirodyti; atrodyti, būti laikoma“ kaip polisemantinį predikatą įvairių sintaksinių konstrukcijų aplinkoje, taip pat žiūrėdama diskursyvinio vaidmens, kurį tas pats predikatas atlieka

¹⁵ ME IV 136.

¹⁶ S. Karaliūnas, Baltų kalbų struktūrų bendrybės ir jų kilmė, Vilnius, 1987, 90.

pranešime. *Videor* kaip percepcijos predikatas atitinka veiksmazodžio *video*, *-ēre* „matyti, regėti; žiūrėti“, turinčio būsenos priesagą *-ē-*, medio-pasyvinę reikšmę, nes realiai *videor* yra fizinės („būti matomam“) ir mentalinės („būti pažintam, *être reconnu*“, „aiškiai rodytis, pasirodyti“) percepcijos predikatas. „Atrodyti, būti laikoma, *sembler*“ – pažinimo predikatas – yra pasyvinės reikšmės – būdo, kuriuo mes suvokiame, – rezultatas. C. A. Abellán (Sevilija) apžvelgia būdvardžių su priešdėliais *in-*, *dis-*, *ex-*, *sub-*, *per-*, *ue-* ir kt. darybos ir vartojimo ypatybes Plauto kūrinuose. Ch. Kircher-Durandas (Nica) nagrinėja priesagos *-eus* būdvardžių darybą ir reikšmes. Lotynų kalbos būdvardžiai su priesaga *-ēus* (*argēus* „Argo, Argui priklausantis“, *cadmēus* „Kadmo, Kadmui priklausantis“) daugiausiai yra pasiskolinti iš graikų kalbos, o būdvardžiai su *-eus* (*adoreus* „kvietinis, speltinių kviečių“, *aereus* „varinis, vario“) beveik visi yra lotyniškos kilmės. Semantinės, pragmatinės ir loginės prieveiksmio *paene* „beveik, vos ne“ ypatybės yra A. Bertocchi (Bologna) domėjimosi objektas. C. Moussey (Paryžius) straipsnis „Lotynų kalbos antonimijos problemos“ skirtas, autoriaus žodžiais, „kiek galint tiksliau nustatyti antonimijos opozicijos vietą ir prigimtį“. Atmetęs kaip banalų lingvistikoje paplitusį antonimo apibrėžimą, kad antonimas yra žodis, kurio reikšmė yra priešinga kito žodžio reikšmei, ir nustatęs bei panagrinęjęs pagrindinius antonimų tipus, autorius prieina prie išvados, kad antoniminio santykio vieta yra ne tarp atskirų žodžių, bet tarp jų reikšmių, sememų. Tik šia prielaida galima suprasti ir paaiškinti tą faktą, kad antoniminį santykį turi ir vienas žodis, pvz., lo. *altus* „aukštas (pvz., kalnas); gilus (pvz., jūra)“. Tad antoniminę opoziciją sudarančios vieno daugiareikšmio žodžio netgi ne reikšmės, o reikšmės dalys, semos. Žodžio *hospes*, *-itis* „svečias, t. y. kas gauna svetingumą“ :

„šeimininkas, t. y. kas duoda svetingumą“ semantikoje tik semos „gauna“ ir „duoda“ sudarančios priešpriešą. Kaip teigiamą straipsnio bruožą reikia nurodyti dar ir tai, kad antonimijos reiškinių nagrinėja susiedamas su neigimu ir inversija. Savo tiriamuoju dalyku M. Fruyt (Paryžius) pasirinko vadinamųjų delokutyvinių veiksmazodžių reikšmę ir vartojimą lotynų kalboje. Delokutyviniai veiksmazodžiai – tai E. Benveniste'o sugalvotas terminas¹⁷ vadinti tokiems veiksmazodžiams, kurie pasidaryti iš teksto, diskurso elementų ir reiškia „tą elemntą tarti, sakyti, šaukti“, pvz., pranc. *bisser* „bisuoti, kartoti (t. y. sakyti arba šaukti *bis*)“, *tutoyer* „tujinti, sakyti *tu*“, vok. *dutzen* „t.p.“, ang. *to sir someone* „sakyti kam *sir*, vadinti ką *sir*“, vok. *(ver)neinen* „sakyti *nein*“, *(be)jahnen* „sakyti *ja*“. Bet jų apibrėžimas ir darybos pamato suradimas kelia problemų. Pvz., lo. *salūto*, *-āre* „sveikinti(s)“ vargu ar yra išsivestas iš sveikinimo(si) formulės *Salūs!*, kaip mano E. Benveniste'as, nes tokios iš tikrųjų nėra. Veikiau tai denominatyvas, pasidarytas iš *salūs*, *-ūtis* „sveikinimas, linkėjimas“ kaip sveikinimo(si) formulės, o ši atsirado, matyt, dėl paprastos metonimijos semantinės raidos kelyje, kai *salūs*, *-ūtis* „sveikata; gerovė, labas“ išvirto į formulę, kuria linkima sveikatos, gerovės, labo. Mūsų kalbos *Sveikas!*, *Sveiki!*, *Lābas!*, matyt, taip pat yra sveikatos, ko nors gero, tinkamo, malonaus, teisingo (pvz., ryto, dienos, vakaro, nakties) linkėjimo formulėmis pavartoti būdvardžiai *sveikas* „nesergantis; tinkamas sveikatai“, *lābas* „turintis teigiamų bruožų, geras, teisingas; tinkamas, prideramas, vertingas; malonus, mielas“.

Simas Karaliūnas

¹⁷ E. Benveniste *Problèmes de linguistique générale*, Paris, 1966, 277–285; Э. Бенвенист *Общая лингвистика*, Москва, 1974, 320–328.